

Ten eerste

Toen Aukelien van Nijen (51) in 2002 haar nieuwe woning betrok aan de Benedendijk in Olst, verheugde ze zich op een mooi huis aan de dijk met een prachtig uitzicht: groene uiterwaarden, een meanderende rivier, populierenbosjes in de verte.

Wel lag pal voor de deur nog het terrein van een oude asfaltfabriek, als een lelijke puist op een gaaf perzikhuidje. De vervuilde grond zou binnen afzienbare tijd gesaneerd worden. 'Schoon scheppen en klaar, dachten wij.' Er zou een jachthaventje voor in de plaats komen.

Het fraaie uitzicht is er nog, maar van Van Nijens optimisme is niets meer over. Veertien jaar nadat ze er is komen wonen, wordt op het terrein tegenover haar huis nog altijd gewerkt. Om het fabrieksterrein staan roestige hekken, uit de grond stijgen dampen op. In de lucht hangt de vage geur van asfalt.

Een naar luchtje, want de sanering van het terrein van de voormalige Olster Asfaltfabriek (Olasfa) is uitgegroeid tot een hoofdpijndossier voor alle betrokkenen. Voor de omwonenden, die ziek, boos en gefrustreerd zijn. En voor de autoriteiten, die niet bij machte zijn geweest deze klus in goede banen te leiden.

Een *creeping crisis*, noemen onderzoekers Joris IJzermans en Michel Dückers van het Nivel (Nederlands instituut onderzoek van de gezondheidszorg) de zaak Olasfa in *Lessen van crises en minicrises - 2015*, een jaarlijks verschijnende artikelenbundel. Een affaire die tamelijk onschuldig begint, maar gaandeweg uitgroeit tot een heuse crisis door technische problemen en tegenvallers en vooral door falend overheidsoptreden.

De onderzoekers spreken in hun bundel van een ziekmakende bodemsanering, want de saneringsoperatie heeft meer ellende veroorzaakt dan de vervuiling zelf. De Olasfa-affaire kan zo in het handboek overheidscommunicatie, als voorbeeld voor hoe het niet moet.

Olasfa past in het rijtje Lekkerkerk, Volgermeerpolder, Griftpark - grote bodemverontreinigingen die een erfenis zijn van de vorige eeuw, toen er amper milieunormen golden. In Olst kon de asfaltfabriek zeventig jaar zijn gang gaan in de uiterwaarden van de IJssel. In 1983 ging het bedrijf failliet. De eigenaren vertrokken met de noorderzon, de omgeving achterlatend met 3 hectare grond vervuild met teer, paks, chloorfenolen en cresolen.

Hevige stank

Vanaf 2000 is de provincie Overijssel in de weer met plannen om het terrein te saneren. Het is al 2006 als het werk echt begint, in twee fasen: de vervuilde bovenlaag wordt weggeschept, daarna wordt de ondergrond gereinigd.

Het gaat vanaf het begin mis. Bij het afgraven komt hevige stank vrij, daarop zijn de omwonenden niet voorbereid. 'Alles stond open, hartje zomer', zegt Van Nijen, psychiater en moeder van twee kinderen. 'De walmen dreven naar binnen. Het rook naar een mix van asfalt, mottenballen en tectyl. Verschrikkelijk.'

Het regent klachten uit de buurt. De provincie biedt huishoudens die over-

VERVUILDE GROND Het terrein van de voormalige Olster Asfaltfabriek zou plaatsmaken voor een jachthaventje.

Groene droom met een asfaltluchtje

Schoon scheppen en klaar, dachten Olstenaren toen de sanering van vervuilde grond bij de oude asfaltfabriek begon. Tien jaar later wachten ze nog steeds - ziek, boos en gefrustreerd.

Door **Mac van Dinther** Foto's **Marcel van den Bergh**

last ervaren door de stank tijdelijk vervangende huisvesting aan. Van Nijen verkast met haar gezin naar een vakantiehuisje. Dat zou drie maanden duren, het wordt een half jaar.

Al snel duiken gezondheidsklachten op. Niet bij Van Nijen, die er nuchter in staat. 'Als het echt erg was, had de GGD wel gewaarschuwd.' Andere bewoners maken zich grote zorgen. 'Een gifwijk!', roepen ze. 'Wij gaan dood hier.' De autoriteiten proberen de onrust te temperen. Volgens de GGD blijft de uitstoot van schadelijke stoffen binnen de normen.

In 2013 begint de sanering van de ondergrond. Gekozen is voor een experimentele methode, waarbij de vervuiling met stoom uit de grond wordt gehaald.

In de zendstand

Opnieuw komen er klachten. Maar het is onduidelijk waar de buurt moet aankloppen, zegt Van Nijen. 'Er was een totaal gebrek aan communicatie. De eerste reflex was altijd: ontkennen dat er een probleem is. Het standaardantwoord op een klacht: wij hebben niets gemeten.'

Er is een begeleidingscommissie met betrokkenen en een klankbordgroep voor bewoners. Maar de provincie staat volgens Van Nijen steeds in de 'zendstand'. 'Er werd over ons besloten, niet met ons. Op een inspraakavond zaten de bestuurders achter een rij tafels, alsof ze een barricade hadden opgeworpen.'

Het groepje omwonenden dat gezondheidsklachten zegt te hebben, blijft ageren. De provincie en de GGD houden vol dat er geen verband is tussen de gezondheidsproblemen en de sanering. Niet gerustgesteld vragen drie gezinnen een contra-expertise aan bij het Expertise Centre Environmental Medicine in Arnhem. Dat sluit een verband niet uit.

NAAR LUCHTJE WORDT
HOOFDPIJNDOSSIER

2006 GEZONDHEIDSKLACHTEN

Sanering van start, zes jaar na de eerste plannen. Het regent gezondheidsklachten. Enkele omwonenden krijgen elders onderdak

2014 ONDERZOEK RIVM

RIVM concludeert na onderzoek: alles is binnen de normen gebleven; wel wordt vastgesteld dat mensen ziek worden van de stress

Bodemsanering **Ten eerste**

GEBREK AAN COMMUNICATIE 'De eerste reflex van de provincie was altijd: ontkennen dat er een probleem is.'

SANERING MOET IN
2020 KLAAR ZIJN

Na het 'giftschandaal' in Lekkerkerk (1980), waar de bodem onder een nieuwbouwwijk zwaar vervuild bleek te zijn, liet de overheid een omvangrijk onderzoek doen naar bodemverontreiniging in Nederland. Schattingen kwamen uit op honderdduizenden locaties. Tienduizenden plekken werden aangepakt – of bleken toch minder ernstig te zijn. In 2009 verscheen een lijst met 2.134 'spoedlocaties' waar gevaar is voor mens en omgeving. Tussen 2010 en 2015 zijn er 1.200 gesaneerd. Kosten: 813 miljoen euro. Intussen zijn er locaties bijgekomen. Volgens de laatste inventarisatie (uit 2016) zijn er nog 1.383 spoedlocaties over. Die moeten vóór 2020 allemaal zijn aangepakt. De meeste verontreinigde gebieden liggen in het westen, vaak bedrijfsterreinen waar chemische wasserijen, metaalbewerkingsbedrijven en chemische producenten zaten.

2015 FEESTJE AFGELAST

Op 31 december moet de sanering uiterlijk worden afgerond. Het feestje is gepland, maar de datum wordt niet gehaald

2016 FINANCIËLE REGELING

Compensatieregeling voor omwonenden; het bedrag, dat varieert tussen 400 en 4.400 euro, vinden velen te laag

20?? EINDDATUM

Procedure voor compensatie wegens gederfd woongenot duurt voort. Nieuwe einddatum voor sanering durft niemand te geven

In overleg met de GGD biedt de provincie omwonenden met de ernstigste klachten elders huisvesting aan. Vijf gezinnen maken ervan gebruik. Onder hen Marijon Ohm (47) en haar man en zoon, die uit de Rijksstraatweg, een paar honderd meter van het Olasfaterrein. Ze woont nu tijdelijk in een huurhuis.

Ohm zegt rond 2006 tal van gezondheidsproblemen te hebben gekregen: onregelmatige hartslag, gevoelige luchtwegen, ontstoken slijmvlies, voorhoofdsholteontsteking, chronische vermoeidheid, miskramen. Ze is ervan overtuigd dat die veroorzaakt zijn door de Olasfasanering. 'Toen we uit ons oude huis weggingen, werd het snel beter.'

In het gemeentehuis in Wijhe (Olst valt onder de gemeente Olst-Wijhe) ziet men de gang van zaken met lede ogen aan. De gemeente gaat over de gezondheid van haar burgers, maar over de sanering heeft ze niets te vertellen, dat is een taak van de provincie. Die stond op te grote afstand, zegt burgemeester Ton Strien. 'Er werd vooral technisch gereageerd op gevoelsvragen vanuit de bevolking.' Ook de communicatie tussen provincie en gemeente verloopt gebrekkig. Projectleiders wisselen elkaar af, communicatieadviseurs komen en gaan.

Op aandringen van de gemeente onderzoekt in 2014 ook een expertgroep van het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) de klachten. Die ziet geen patroon dat duidt op een verband met de sanering. *Too little too late*, erkent Strien, de boze bewoners zijn hun geloof in de autoriteiten dan al kwijt.

'Wat hier is gebeurd is hetzelfde als in Groningen met de aardbevingen en de Q-koorts in Brabant', scheldt ex-bewoon-

ster Ohm. 'Ze proberen alles onder het tapijt te vegen.' Ze hecht weinig geloof aan deskundigen die stellen dat alles binnen de normen is gebleven. 'Daar zijn altijd uitzonderingen op. Bovendien is in het begin niet gemeten welke schadelijke stoffen er zijn vrijgekomen.'

Stress

De RIVM-expertgroep komt met nog een constatering: het gedoe heeft zoveel stress veroorzaakt dat bewoners alleen al dáárvan ziek zijn geworden.

Dan treedt de wet van Murphy in werking: alles wat mis kan gaan, gaat ook mis. De sanering moet uiterlijk op 31 december 2015 klaar zijn, het feestje is gepland, iedereen is verheugd – maar op 8 december meldt gedeputeerde Erik Lievers (D66) schoorvoetend dat die datum niet wordt gehaald.

De omwonenden zijn woedend. 'In oktober zei de provincie nog dat alles volgens plan verliep', foetert Van Nijen. De gemeente is verbijsterd. 'Wij werden pas op het laatste moment ingelicht', klaagt Strien. 'Worden wij wel serieus genomen, hebben wij ons afgevraagd.'

Een mea culpa: D66-gedeputeerde Lievers, die het dossier overnam van zijn voorganger, is er best toe bereid. Achteraf is volgens hem gemakkelijk aan te wijzen waar het is misgegaan. De provincie heeft de sanering te veel opgevat als een praktische klus.

'We hebben vanaf het begin vooral technisch gecommuniceerd en te weinig aandacht gehad voor het menselijk leed. We hebben ons vastgehouden aan de normen. Zolang die niet werden overschreden, was er niets aan de hand. Dat was een te koele benadering.'

We hebben vooral technisch gecommuniceerd en te weinig aandacht gehad voor het menselijk leed

Erik Lievers
D66-gedeputeerde

Maar ook de provincie werd telkens verrast door schattingen over de hoeveelheid vervuiling. Het ene na het andere bureau werd erbij gehaald: het werd steeds meer. 'We zitten nu op 720 ton vervuilde grond, meer dan alle deskundigen vooraf hadden geraamd.'

Overijssel heeft van de zaak geleerd, benadrukt Lievers. Bij de asbestsanering in Goor is een omgevingsmanager aangesteld voor contact met bewoners. In Olst tracht de provincie de scherven te lijmen. Er is een compensatieregeling voor omwonenden die vinden dat hun woongenot is bedorven. 220 mensen maken er al gebruik van, er zijn bedragen uitgekeerd van 400 tot 4.400 euro.

De provincie stelt zich volgens Lievers soepel op. 'Geld maakt niet alles goed. Maar we willen geen aanleiding geven tot nog meer frustratie.' Met de vijf tijdelijk elders gehuisveste gezinnen wordt naar een individuele oplossing gezocht.

Schadeloos

De buurvrouw van Aukelien Van Nijen is onlangs uitgekocht. 'Zwijggeld', is er geroepen. Zij was een van de hardnekkigste klaagsters. 'Op een zeker moment kun je niets goeds meer doen', verzucht Lievers. 'Er heerst cynisme. Ik vind dat we er ver in gaan, om bewoners schadeloos te stellen. Maar het houdt een keer op.'

Volgens Van Nijen en Ohm gaan de regelingen lang niet ver genoeg. Ohm schat dat ze 60 duizend euro schade heeft: het verlies op haar oude huis plus advocaatkosten. 15 duizend, biedt de provincie. 'Die kunnen ze op een plaats stoppen waar de zon nooit schijnt.'

Van Nijen is met enkele omwonenden verwikkeld in een procedure voor com-

pensatie wegens gederfd woongenot. De provincie biedt een maximale vergoeding van 4.600 euro. Zelf denken ze aan minstens het dubbele.

Alles overziend is de zaak-Olasfa een aaneenschakeling van missers, zegt bestuurskundige Dückers: slechte communicatie, onduidelijke verantwoordelijkheden, een overheid die zich verschuilt achter normen die burgers niets zeggen.

Hij geeft geen oordeel over het verband tussen de gezondheidsklachten en de sanering, maar het patroon noemt hij klassiek. 'Iemand voelt zich niet lekker, er is iets in de buurt dat stinkt. Dan is een plus een twee.' De beste manier om daarop te reageren is niet: gaat u maar rustig slapen, er is niets aan de hand. 'Dat is in een crisis ongeveer het stomste dat je als overheid kunt doen. Zo neem je de mensen niet serieus.'

Een burger heeft in zo'n geval een overheid nodig die empathie en betrokkenheid uitstraalt. 'Het gevoel dat je onrecht wordt aangedaan gaat heel diep. Dan is het belangrijk dat er iemand opstaat die zegt: ik vind het heel vervelend wat er is gebeurd, maar we gaan het nu samen oplossen. Hier is mijn nummer, u kunt me altijd bellen.'

Provinciale Staten van Overijssel hebben begin december een motie aangenomen waarin ze de bewoners in het gelijk stellen en Gedeputeerde Staten opdragen de communicatie te verbeteren. Maar voor sorry is het te laat, zegt Van Nijen. 'Het enige wat voor ons nog telt is financiële compensatie.'

Een nieuwe einddatum voor de sanering durft Lievers niet te noemen. 'Als ik iets heb geleerd, is het dat je daarover beter geen uitspraken kunt doen.'